

Nr 132.

Av herr **Wallentheim**, *angående statligt ingripande för åstadkommande av en billigare korrespondensundervisning och effektivare utnyttjande av radion för utbildnings- och undervisningsuppgifter.*

Med glädje och tillfredsställelse kan vitsordas, att i vårt land många prisvärda reformer hava införts i syfte att sprida bildning och kunskap bland de mindre bemedlade folkklassernas barn. Folkbildningen omfattas med allmänt intresse, folkskoleundervisningen har betydligt förbättrats etc. Men möjligheten att deltaga i den påbyggande och högre undervisningen är alltför jämt i stor utsträckning stängd för ungdom från de ekonomiskt mindre väl-situerade eller vanlottade hemmen. I viss mån gäller detta tillgång till all undervisning utöver folk- och fortsättningsskolan. Såsom exempel kan anföras, att av studenterna vid Uppsala och Lunds universitet, Stockholms och Göteborgs högskolor samt karolinska institutet hava enligt den Wicksell-Jernemanska utredningen endast 3.2 procent kommit från arbetarhem och 96.8 procent från övriga befolkningsskikt. Härvid bör erinras om att arbetareklassen utgör inemot 50 procent av landets folkmängd.

Vägen till de kulturella värdena är alltså oftast stängd för dem, som icke hava ekonomiska resurser. Även om anlag och intresse avgjort hänvisa till en kulturell levnadsbana, måste den ungdomliga kraften utbjudas på annan arbetsmarknad.

Vid samtal med ungdomar, som blivit nödsakade att stanna på halva vägen av en mot deras anlag och håg svarande utbildning eller som redan från början tvingats att välja ett yrke i strid med deras intentioner, hör man ofta den förklaringen: Vi hade inga som helst ekonomiska möjligheter, icke ens någon möjlighet att uppbringa ett lån, — eller: Vi hade att sörja icke blott för oss själva, utan vi kände det som en oavvislig plikt att ekonomiskt stödja våra medellösa föräldrar. Den ena hade att sörja för en orkeslös moder, den andre att ekonomiskt stödja en i förtid nedbruten fader o. s. v. Det syntes dem förnedrande att låta fattigvården taga hand om mor och far. — De hava bringat ett stort offer för att fylla en kärleksplikt mot sina föräldrar.

Det är självklart, att en ung man eller kvinna, som på grund av dylika yttre förhållanden tvingats att hämma sin egen personliga utveckling, kan komma att känna missmod eller t. o. m. bitterhet mot samhället. Vår tids ungdom känner en dylik orättvisa mycket djupt. Den är besjälad av övertygelser, att möjlighet till personlighetens utveckling är människans oavvisliga rätt.

Men möjligheterna att få följa anlag och intressen genom ett på folkskolans grund vidgat kunskapsinhämtande få icke ses allenast som en strävan till en

mot anlag och håg svarande utbildning till yrke eller verksamhet i samhället. Problemet berör i sin kärna lika mycket möjligheterna för en och var att bli delaktig av nationens andliga tillgångar.

Inom olika läger förmärkes emellertid en energisk strävan att få till stånd ett demokratiskt genombrott på det kulturella området, men framför allt är det ungdomen som kräver, att vägen till de kulturella värdena öppnas för alla. Kravet på genomgripande reformer i angivet syfte växer i styrka för varje dag som går. Kravet på rätt till de kulturella värdena är djupt rotat i demokratiens princip. Denna princip sättes helt enkelt ur funktion, om icke rätt och rättfärdighet övas mot det uppväxande släktet.

Kravet på jämlikhet ifråga om tillträde till de kulturella värdena och deras förmåner liksom på en fortsatt demokratisering av undervisningsväsendet, enkannerligen av yrkesundervisningen, begreppet fattat i vidsträckt bemärkelse såsom inbegripande även de rent teoretiska yrkena, uppbäres i våra dagar av praktiskt taget alla folkgrupper. Såsom belägg härför kan anföras ett flertal uttalanden.

I ett föredrag, som folkpartiets ledare, riksgäldsfullmäktige G. Andersson i Rasjön, höll vid öppnandet av folkpartiets ungdomsförbunds sommarskola i Hudiksvall, framförde han bl. a. följande synpunkter: kunskaper, bildning och ett fördjupat kulturellt liv äro faktorer, som i hög grad lyfta människan uppåt och göra henne mera skickad att vara fri medborgare i en fri demokratisk stat. Felet med vårt nuvarande undervisningsväsende är kort och gott det, att så många unga människor aldrig få annan utbildning än den, som är avsedd att utgöra grunden för en fortsättning, som i regel icke kommer. Principiellt borde man eftersträva, att ingen normalt utrustad ung man eller kvinna skulle behöva gå ut i livet med allenast folkskolekurs som färdkost. Det allmänna borde tillhandahålla kostnadsfri utbildning för alla levnadsbanor och icke endast för vissa.

I huru hög grad ordförandens åsikt var uttryckt för stämningen inom partiet torde framgå av ett uttalande av centralstyrelsens för folkpartiet kvinnoförbund. Centralstyrelsen beslöt att hos folkpartiets riksdagsgrupp göra en framställning av följande innehåll: »Centralstyrelsen ansluter sig till de uttalanden i skolfrågorna, som partichefen gjort vid ungdomsförbundets möte i Hudiksvall om ökade möjligheter för all landets ungdom till utbildning för yrke och levnadsfall.»

Allbekant torde vidare vara bondeförbundets strävan att förhjälpa lantbefolkningen, enkannerligen dess ungdom, till förvärvande av de praktiska kunskaper, som äro av nöden för dess speciella livsuppgift. Nämnda parti söker därjämte att på olika sätt hjälpa unga medborgare, vilkas intresse pekar åt det rent teoretiska. Härom vittnar — för att taga ett exempel — den motion, som herr Pettersson i Dahl m. fl. inlämnade vid förra årets riksdag. I denna motion påpekas, att det är omöjligt för barn till obemedlade föräldrar på landet att idka studier vid lärdomsskolor utom hemorten. Den principen uttalas, att möjligheterna till att skaffa sig högre utbildning böra vara lika för alla, alltså kulturell demokrati.

Ett talande exempel på ungdomens eget intresse erbjuder socialdemokratiska ungdomsförbundets kongress september 1937. Nämda kongress gav enhälligt förbundsstyrelsen i uppdrag att verka för demokratisering av hela undervisningsväsendet. Utrymmet förbjuder att ens tillnärmelsevis relatera, vad förbundets styrelse gjort för att utföra det anförtrödda uppdraget. Till belägg må blott anföras den skrivelse i frågan, som av förbundsstyrelsen överlämnats till chefen för ecklesiastikdepartementet. I sin skrivelse påpekade förbundsstyrelsen bl. a., att »med den fortskridande demokratiseringen av det svenska samhället hade kraven på den enskilde medborgarens förmåga till självständigt ställningstagande inför de samhälleliga problemen alltmåra skärpts. Detta hade i sin tur medfört, att allt större och större anspråk kommit att ställas på undervisningsväsendets effektivitet och samtidigt anpassning efter det demokratiska samhällets behov. Detta innebär icke blott, att en god allmän medborgarfostran lämnas inom folkskolans ram utan därjämte, att ökade möjligheter borde beredas särskilt ungdomen till påbyggnad av det kunskapsmaterial, som inhämtats i bottenkolan. Samhällets medverkan i syfte att göra kunskapens håvor tillgängliga för de stora grupperna av det svenska folket borde utbyggas högst väsentligt».

Ovan anförda uttalanden från olika partier äro ett uttryck för den demokratiska statsidén, vars kulturella innehåll skulle kunna uttryckas så, att varje människa är en personlighet och på grund härav, så långt samhällets möjligheter sträcka sig, bör äga rätt till utveckling av medfödda naturliga anlag. Det innebär en kränkning av personligheten att hindra den unge medborgaren från att följa sina anlag, och det måste ur samhällets synpunkt anses som ett förslösande av eller i varje fall dålig hushållning med de personliga tillgångar ett folk kan äga att icke tillvarataga anlag och intressen.

Denna åskådning med dess blick både på den enskildes rätt och samhällets bästa verkar befruktande på kulturen i dess helhet. Den vill förhjälpa envar till den plats i samhället, som stämmer med givna naturanlag. Den tolererar minst av allt, att vägen är stängd till de intellektuella yrkena eller till djupgående studier för barn och ungdom utan ekonomiska resurser men med utpräglad läslust och god studiebegåvning.

Man bör visserligen vara på sin vakt mot uppkomsten av ett lärdomsproletariat. Ingenting kunde vara farligare än om stora grupper av vårt folk bereddes tillfälle till en förhållandevis omfattande utbildning utan att kunna placeras i produktivt arbete eller utan att kunna anpassa sig efter de rådande konjunkturförhållandena. Problemet finnes och bör självfallet uppmärksammas. Men å andra sidan torde det få anses fullt uppenbart, att vad land och folk behöva i den internationella konkurrensen är ett utnyttjande så långt möjligt av vårt folks samtliga tillgångar. Kärnpunkten i detta problem är, att dessa tillgångar uppsåras och utbildas till största möjliga effektivitet. Ett folk som vårt svenska kan aldrig göra sig gällande genom storlek och yttre styrka utan endast genom hög kvalitet och intellektuell rörlighet.

Även om av samhället nedlagda kostnader och av den enskilde gjorda

uppoftningar i syfte att giva kunskaper och utbildning icke alltid skulle kunna direkt upptaxeras efter strängt ekonomiska betraktelsesätt, måste den andliga egendom, som genom allt detta arbete skapas, ändock utgöra en tillgång för både samhället och den enskilde, en tillgång som helt enkelt icke kan nog högt värderas.

Med allmän tillfredsställelse mottogs säkerligen den till fjolårets riksdag avgivna propositionen om upprättandet av en statens aftonskola i Stockholm för real- och studentexamen. Slår detta försök väl ut, torde väl kunna förväntas, att även på andra orter i riket likartade skolor upprättas.

Den till årets riksdag bebådade propositionen om stipendier till obemedlade studerande vid akademiska läroanstalter är ytterligare ett betydelsefullt steg i rätt riktning.

Men det gäller att söka nå de stora breda massorna av vårt folk på ett helt annat och effektivare sätt. Statligt understödda privata korrespondensinstitut eller statliga korrespondensinstitut med biträde av Radiotjänst torde här vara ett uppslag att närmare ompröva.

Allbekant är, hur eftersökta de privata korrespondensinstituten äro i vårt land. Det ansevärda elevantalet samt de allttjämt stigande brutto- och nettoinkomsterna vittna om, att stora massor av Sveriges ungdom söka sig dit för att inhämta kunskaper. Enligt statistiska uppgifter uppgår elevantalet vid landets korrespondensinstitut till 100,000, medan elevantalet vid de statsunderstödda lärdomsskolorna endast är omkring 50,000.

De miljoner, som inhöstas vid dessa institut, erläggas nästan uteslutande av mindre bemedlade, av medborgare, som icke hava råd att bevista dagskolorna. I synnerhet torde alumnerna vid korrespondensinstituten vara från landsbygden. Undervisning per korrespondens är den enda tänkbara form av undervisning, som står till buds för den fattigare befolkningen, och icke så sällan är även denna möjlighet utesluten. Kurserna äro dyra, och svårigheterna ökas ytterligare därigenom, att avgifterna skola erläggas helt eller delvis i förskott.

En korrespondensundervisning — exempelvis med stöd av Radiotjänst — har naturligtvis både sina svaga och sina starka sidor. En dylik undervisning kan självfallet icke i värde jämföras med en muntlig undervisning. Den saknar den uppfostrande sidan. Eleven går miste om inverkan från lärare och kamrater. Från pedagogisk synpunkt må särskilt påpekas svårigheten att lära sig de levande språken utan att hava tillgång till det talade ordet. Delvis kan denna brist avhjälpas, om Radiotjänst anordnar kurser, som äro anpassade efter respektive plan över korrespondensundervisningen i de olika ämnena. Belägg härför utgöra de kurser i levande språk, som sedan någon tid förekommit i radio. Det är omvittnat, att ett stort antal människor i vårt land just genom dessa kurser lärt sig ett gott uttal av respektive språk. Men dessa ovan påtalade brister böra icke skymma undan de goda sidorna i korrespondensundervisningen.

Nämnda undervisning är allsidig. I korthet kan sägas, att det icke finnes något ämne, som icke läses eller kan läsas vid ett korrespondensinstitut,

naturligtvis inom ramen av de kurser, som förbereda till inträde vid landets högre lärdomsskolor eller för en verksamhet i det praktiska livet.

Då i regel de elever, som komma att begagna sig av denna undervisning, hava dagsarbete, erbjuder korrespondensundervisningen en förmån, som t. ex. icke kan erhållas vid dags- och aftonskolor. Eleven kan idka studier, när hans arbete så tillåter. Är han eller hon en afton förhindrad av sitt förvärvsarbete att lösa föreliggande uppgifter, kan skadan tagas igen en annan dag.

Korrespondensundervisningen kan nå till de mest avlägsna trakter i vårt land. En studieintresserad i yttersta lappmarken kan deltaga i denna undervisning lika väl som den vetgirige i det tätbebyggda Skåne. Enda förutsättningen är postförbindelse och radio.

Landsbygdens småfolk påkallar statens hjälp. Den mindre bemedlade befolkningen på landet anser sig vara orättvist behandlad. Stadssamhällena få stora anslag till den högre undervisningen, men landets mindre bemedlade invånare hava ingen möjlighet att få del av någon dylik undervisning.

Om statsmakterna ingripa för att göra det möjligt för statens samtliga medlemmar — även för de obemedlade — att få tillträde till de kulturella värdena, erbjuder korrespondensundervisningen den härför bäst lämpade och ekonomiskt minst betungande undervisningsformen. Detta är så självklart, att några fakta icke behöva anföras. Vad som emellertid torde vara det avgjort viktigaste är det faktum, att korrespondensundervisningen med stöd av Radiotjänst erbjuder det bästa medlet till att uppspara och väcka de slumrande anlag, som finnas hos många unga medborgare.

Ifrågavarande undervisning torde kunna vara till ovärderlig hjälp vid ungdomens yrkesval. De olika levnadsbanorna bliva representerade vid undervisningen. Ungdomen sättes i tillfälle att välja, har möjlighet att pröva sig fram, till dess den bana ligger klar, dit håg och anlag peka.

Vad här anförts om en av staten understödd korrespondensundervisning som ett viktigt led i demokratiseringen av vårt undervisningsväsende får ett kraftigt stöd i den skrivelse, som styrelsen för Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund ingivit till chefen för ecklesiastikdepartementet.

»De som någon tid verkat i det fria och frivilliga folkbildningsarbetets tjänst, äro i stånd att omvittna, vilken stor roll korrespondensundervisningen spelar för menige mans kollektiva och enskilda kunskapsinhämtande. Men samtidigt kan också studiefolket framhålla, hurusom denna undervisningsform skulle kommit till användning i betydligt större utsträckning, om den inte ställde sig så dyrbar, som den verkligen gör.

Här kunna vi således få belägg för att korrespondenskursernas höga pris verka hämmande, särskilt för den studieverksamhet, som spirar bland de ekonomiskt vanlottade medborgargrupperna, samtidigt som de också torde utgöra en hämsko för den stora majoriteten av arbetare- och bondeungdom, när den enskilt eller kollektivt vill öka sitt vetande.

Effektiva åtgärder från statsmakternas sida i syfte att förbilliga korrespondensundervisningen och därigenom i betydligt större utsträckning än hit-

tills göra den tillgänglig för de stora medborgargrupperna skulle därför enligt vårt förmenande vara ett steg i rätt riktning mot en verklig demokratisering av det svenska undervisningsväsendet.

Det är också anledning att framhålla, hurusom ett förbilligande av korrespondensundervisningen skulle vara ett betydelsefullt steg i syfte att utjämna den klyfta, som på undervisningens område för närvarande är tillfinnandes mellan stad och landsbygd. Enbart detta — att skapa fram ett bättre förhållande härvidlag — bör vara tillräckligt för att motivera ett statligt ingripande på detta område.»

Med utgångspunkt från detta synes här möta ett område, på vilket samhället med det allra snaraste bör rikta sin uppmärksamhet och söka taga ett verkligt krafttag för de stora folkgrupperna framför allt på landsbygden. Även andra vägar måste förvisso erbjudas och förr eller senare beträdas. Men med ingripandet för en förbilligad och effektiviserad korrespondensundervisning skulle statsmakterna komma att beträda den måhända just nu viktigaste.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer jag,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning angående möjligheten till ett statligt ingripande för åstadkommande av en billigare korrespondensundervisning och i samband därmed effektivare utnyttjande av radion för utbildnings- och undervisningsuppgifter.

Stockholm den 21 januari 1939.

Adolf Wallentheim.